

Soru: Sivil toplum kuruluşlarına zekât verilebilir mi?

FETVA

Zekât almaya hak sahibi olan kişiler, ayet-i kerimede şu şekilde beyan edilmiştir: “Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak ancak yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olana, yolda kalana mahsustur. Allah pek iyi bilendir, hikmet sahibidir.”¹

Hanefilere göre zikredilen sınıflardan herhangi birine vermekle zekât ibadeti yerine getirilmiş olur.² Ancak (وَأَتُوا الزَّكَاةَ/Zekâtı veriniz!)³ buyuran Allah Teâlâ'nın zekât emrini (الإيتاء/vermek) lafzıyla ifade etmesinden zekâtın edasının temlikin⁴ gerçekleşmesine bağlı olduğu⁵ anlaşılmaktadır. Zira fukaha, naslarda (الإيتاء/vermek) lafzı kullanılarak verilen emirlerde temlikin şart olduğu çıkarımından⁶ hareketle temlikin, zekâtın rûknü olduğunu ifade etmektedir.⁷ Ayrıca ayet-i kerimede zekât verilecek sınıflar beyan edilirken bunların başına (...للْفُقَرَاء) lâm harf-i cerrinin dahil olması da bunu göstermektedir. Zira lâm harfi cerri, malın mülkiyet cihetiyle mecrûr olan isme has kılınmasını ifade eder.⁸ Zekâtın yerine gelebilmesi için temlikin gerekliliği hususunda Hanefilerle Şafiîler arasında bir ihtilaf yoktur.⁹

Kişi zekâtını doğrudan kendi verebileceği gibi tayin ettiği bir vekil vasıtasıyla da zekât almaya elverişli sınıflara ulaştırabilir. Zekâtın vekâletle yerine getirilebileceği hususunda da Hanefiler¹⁰ ve Şafiîler¹¹ arasında bir ihtilaf yoktur.

Yukarıda zikredilenlere göre, kişinin sivil toplum kuruluşlarını vekil tayin ederek zekâtını fakirlere ulaştırması caizdir. Ancak zekât noktasında aracı yapılacak sivil toplum kuruluşunun toplanan malları zekât almaya elverişli olan kişilere,¹² temliki yerine getirerek verdiğinden emin olmak gerekir. Örneğin zekât paralarıyla fakirlere iftar çadırı kurmak, onlar için hastane, aşevi gibi müesseseler inşa etmek caiz değildir. Zira bu durumlarda mal fakirin mülkiyetine geçmemekte bilakis başkasının mülkiyetindeki bir mal onların istifadesine

¹ Tevbe, 9/60. إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ قَرِيبَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

² Burhanuddîn el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî* (Karaçi: Mektebtu'l-Büşrâ, 2021), 1/327.

³ Bkz. Bakara, 2/43; Bakara, 2/83; Bakara, 2/110.

⁴ Bir malın mülkiyetini -bedel karşılığında olup olmaması fark etmeksizin- başkasına nakletmeye “temlik” denir. Bkz. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 565.

⁵ Alâuddîn Ebu Bekir b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi's-Şerâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1986), 2/39.

⁶ Bkz. Molla Hüsrev, *Düreru'l-Hukkâm fî Şerhi Ğureri'l-Ahkâm* (İstanbul: Merkez Harf li'l-Bahsi ve't-Tetvîri'l-İlmî, 2022), 1/375; Ahmed b. Muhammed b. İsmâil et-Tahtâvî, *Hâşiyetu't-Tahtâvî alâ Merâki'l-Felâh* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 714.

⁷ Molla Hüsrev, *Düreru'l-Hukkâm fî Şerhi Ğureri'l-Ahkâm*, 405.

⁸ el-Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi's-Şerâi'*, 2/4.

⁹ Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Muhammed Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmam eş-Şâfi' (Şerhu Muhtasari'l-Müzenî)* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999), 10/523; Ebû Zekerîyya Muhyiddîn b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb* (el-Mektebetu's-selefiyye, ts.), 17/379.

¹⁰ Alâuddîn Muhammed b. Ali el-Haskefî, *ed-Durru'l-Muhtâr (Haşiyetu İbn Abidin İle Beraber)* (Lahor: Mektebetu Reşîdiyye, 2023), 5/453.

¹¹ el-Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmam eş-Şâfi' (Şerhu Muhtasari'l-Müzenî)*, 6/495.

¹² Kimlerin zekât alabileceği ile alakalı fetva için bkz. <https://fetvahane.org.tr/zekat-kimlere-verilebilir/>

sunulmaktadır ki (ibâha) bununla zekât yerine gelmez.¹³ Sivil toplum kuruluşlarının toplanan zekât paralarını kumanya alıp fakirlere dağıtması,¹⁴ borçlunun izni dahilinde borcunu ödemesi¹⁵ veya doğrudan nakit olarak parayı infak etmesi şeklinde kullanması caizdir. Zira muhtaç olan kişiye nakdi veya kumanyayı vermekle temlik yapılmış olur.¹⁶ İzni dahilinde borcu ödendiğinde ise alacaklı, vekîl sıfatıyla borçlu adına parayı teslim aldıktan sonra yine onun izniyle elindeki meblağı alacağına hesap eder. Vekîlin parayı teslim alması fakirin bizzat teslim alması gibi olduğundan temlik gerçekleşir.¹⁷

¹³ Molla Hüsrev, *Düreru'l-Hukkâm fî Şerhi Ğururi'l-Ahkâm*, 1/375,402.

¹⁴ el-Haskefî, *ed-Durru'l-Muhtâr (Haşiyetu İbn Abidin İle Beraber)*, 5/415.

¹⁵ Molla Hüsrev, *Düreru'l-Hukkâm fî Şerhi Ğururi'l-Ahkâm*, 1/403.

¹⁶ Muhammed Emin İbn Abidin, *Raddu'l-Muhtâr ala'd-Durri'l-Muhtâr* (Lahor: Mektebetu Reşîdiye, 2023), 5/415.

¹⁷ Alâuddîn Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 1/307.